

פוטופואטיקה 14

כשהדרך נגלית לפניי, הרוח כבר שם

הדס דוכן, ענבל הופמן, דנה לב לבנת ללי מיכאלי, סבינה מסג, תמר שיין

אוצרת: טלי רומם

בית הספר לאמנות וחברה ע"ש נגר
مدرسة النجار للفنون وللمجتمع
The Naggar School of Art and Society **מוסררה مصرارة**
MUSRARA

נדודים הם מצב של תנועה, שבו לעיתים הגוף הוא הנע במרחב ולעיתים הנפש, הזיכרון או המבט הם היוצאים למסע. נדידה אינה רק מעבר גאוגרפי ממקום למקום, אלא גם רגעים של כמיהה ושל התמסרות לרוח, המקדימה את הצעד הבא. זוהי תחושת התחברות לחולף שבחוויה האנושית, שכל צעד בה מהווה חיפוש ושינוי תוך התמודדות עם חוסר הוודאות שבארעיות החיים.

התערוכה מפגישה יצירות של אמניות ומשוררות, החוות את הנדודים לא רק כמציאות פיזית, אלא גם כמרחב של מחשבה, של זהות ושל תשוקה. עבודות האמנות והשירים מציעים כרוניקה של חיפוש - מסלול שאינו ידוע מראש, עדות לתנועה מתמשכת. הרוח הנעה לפנייהן מסמלת את מה שקיים עוד בטרם מתגלה הדרך. כל אחת מהעבודות מציעה מסע של חיפוש, שבו נחשפת לא רק הדרך עצמה, אלא גם ההווה, המתעצבת מתוך חוויות, תובנות ורגשות.

הנדידה נושאת עמה משמעויות מורכבות, בין שמדובר בתנועה חופשית מבחירה או שמא מהכרח, מתוך כמיהה למקום אחר או מתחושה שהדרך עצמה היא הבית. הנודדת חווה את העולם דרך מבט כפול: מתבוננת בו ובמקביל חווה את האופן שבו העולם מתבונן בה. הגבולות מיטשטשים והופכים לדינמיים, מתפרסים בין חוויות של קרבה לבין ריחוק, בין שייכות להתבוננות מהצד ואולי אף לבדידות. המסע עשוי להיראות כהרפתקה, אך לעיתים הוא מצב תמידי של אי-יציבות, של חיפוש אחר נקודת עוגן שלא תמיד תימצא. אך בתוך התנועה טמונים גם החופש, היכולת להשתנות, להמציא את עצמי מחדש ולחרוג מן המקום המוכתב לנו מראש.

כשהדרך נגלית לפניי, הרוח כבר שם
פוטופואטיקה 14

16.5.25 – 28.3.25

גלריה לאמנות מוסררה

בית קנדה, רח' שבטי ישראל 22, ירושלים
ראשון-חמישי 17:00-10:00 | musrara.co.il

נדודי אישה אינם זהים לנדודיו של גבר. בעוד ההיסטוריה גדושה בסיפורים על גברים נודדים – מגלי ארצות, חיילים ויורדי־ים – נדודי נשים נחשבו ככלל לחריגה מן הסדר החברתי, והנודדות נתפסו כתמהונית או כמסכנות. גברים נדדו מתוך חיפוש אחר כוח, כיבוש או גילוי, בעוד נשים נדדו לעיתים קרובות מתוך כפייה, בריחה או כמיהה למרחב, שבו תוכלנה להתקיים באופן שונה. עם זאת, הנדודים הנשיים הם לא רק תנועה הנובעת מחוסר ברירה, אלא בחירה מודעת, מסע מתוך סקרנות, חירות ורצון לנסח שפה חדשה של תנועה. יש המבקשות לא רק לחרוג מהמרחב הביתי, אלא אולי גם להגדיר בית אחר – נזיל, זמני, מתהווה תוך כדי תזוזה. הגוף הנודד של האישה, הנראה, נשפט ולעיתים אף מאוים, מבדיל את חוויית הדרך שלה מזו של הגבר. זוהי הצהרה, מעשה פוליטי, המאתגר את הגבולות שמציבה החברה.

במוקד ההשראה שהובילה לתערוכה ניצבים הספר **בת ישראל נודדת: זכרונות מסעות ופגישות** (1935) ודמותה של המחברת, **שלומית פרידה פלאום** – אשת חינוך, עיתונאית, סופרת והרפתקנית. פלאום נולדה בשלהי המאה ה־19 וחרגה מכל ציפיה שהוצבה לנשים בתקופתה. במשך כעשרים שנה, בין שתי מלחמות עולם, היא נדדה לבדה בעולם, קשרה קשרי ידידות בכל נקודה שאליה הגיעה, והביאה לעולם דיוקן של נודדות נשית ייחודית. בספרה **נוסעת אלמונית – שלומית פלאום: חיים ויצירה** (2005) ציינה **פרופ' נורית גוברין**, שחקרה את דמות הכותבת ואת ספרה, כי פלאום הייתה הנוסעת העבריייה הראשונה, שכתבה ספר מסע ראשון בעברית – ככל הנראה, אוטוביוגרפיה ראשונה וייחודית של אישה בעברית.

בכתיבתה, פלאום לא רק תיעדה את הדרך, אלא ביקשה להיטמע בה, להפוך את הנדודים לשפה משלה. תעוזתה, סקרנותה ונכונותה לחצות קווים, פיזיים וחברתיים, מציתות את הדמיון ואת הסקרנות לגבי דמות האישה הנודדת, פורצת הגבולות. הספר כולל איורים מעשה ידיה ותיאורים מלאי חיות ואופטימיות של מסעותיה ושל מפגשיה עם אנשים, בהם אישים בולטים ורבי השפעה. בו בדמן, הן הספר והן מחקרה של פרופ' גוברין חושפים סיפור אישי כואב של אישה, שבנדודיה הרגישה בבית, אך בארץ תויגה כתמהונית והייתה בודדה ודחויה. חרף תרומתה לחינוך העברי בארץ ישראל פלאום לא זכתה להערכה בחייה. היא נפטרה גלמודה, ודמותה נשכחה. בשנת 2019 התפרסמה מהדורה חדשה של הספר (בסדרת "צדק פואטי", הוצאת רעב), אך פלאום עדיין נותרה באלמוניותה.

דנה לב לבנת חיה כנוודת משנת 2013, עת יצאה לטייל בעולם, נושאת עמה רק חפצים אישיים ואת מצלמותיה. היא החלה בפרויקט הצילום **Permanent Vacation**, שאותו היא מפרסמת ברשתות החברתיות, ובשנים האחרונות יצרה את פרויקט המשנה **At Least I Saw the World**, שבמסגרתו היא משתפת תצלומים שצילמה במצלמה אנלוגית. בניגוד למיידיות היחסית של פרסום התצלומים הדיגיטליים, סרטי הצילום האנלוגיים נישאים לאורך נדודיה בתיק על גבה, ורק כאשר היא מבקרת בארץ, הם מפותחים ונסרקים. במציאות של נדודים מתמשכים, ללא בית קבוע וללא רכוש רב, הפילמים המצולמים הופכים לאובייקטים מוחשיים, מעין "אוצרות ניידיים", הטומנים בחובם שכבות של זיכרונות. תצלומיה בעבודה **מה שראיתי הוא שלי**, מצטברים לכדי מפה אישית, המתעדת מקומות שונים בעולם, אך נותרת בלתי מקובעת בזמן ובמרחב. חלקם חושפים נופים רחוקים ופתוחים, אחרים חודרים אל תוך בתים וחללים פרטיים, שם ניכרת אינטימיות ושהות ממושכת יותר. לעיתים הם נפגעים, נרטבים, נשחקים – נושאים עליהם את עקבות הדרך. באמצעות הצילום הופכים נדודיה של לב לבנת לא רק לאורח חיים, אלא למצב קיומי. תנועתה נטענת במשמעות, ברגישות ובחיפוש מתמשך, שבו המציאות נראית לא אחת חלומית, כמעט סוריאליסטית.

עבודתה של **הדס דוכן** עוסקת בנדודים כתנועה מתמדת בין זמנים, מקומות, זיכרונות וזהויות. באמצעות חפצים, חומרים ורשמים, שנאספו בין השנים 2014 ו־2021 – אבנים מהאנדים, רישומים מפראג, צמחים יבשים מפרו ורקמה שנלמדה באמזונס – היא יוצרת מרחב, שבו הזיכרון אינו קבוע או ליניארי, אלא תנודתי, מתערבב ומתרקם מחדש. כמו מסע, גם היצירה מתווה תהליך של גילוי, של טשטוש גבולות בין המוכר לבלתי נודע. דוכן בוחנת את יחסי הגוף והנפש תוך כדי תנועה, את החפצים, הזיכרונות והתבוננות שאנו אוספים בדרך, ואת מה שאנו מותירים מאחור. העבודה **תנודת הזיכרון, תנועת הזמן** אינה רק תיעוד של מסע, אלא חקירה חומרית ורגשית של הימצאות בתנועה – מהלך של מחיקה, של חיבור ושל התמסרות לרגעים החולפים, המותירים את חותמם ומעצבים מחדש את הדרך.

עבור **ענבל הופמן** הבית הוא מרחב שבו מיטשטשים הקווים בין מציאות לדמיון. זהו מקום של יציבות ושל שגרה, אך גם מקום המזמין לחקור ולחפש בתוכו את האפשרויות הבלתי נודעות. הבית אינו רק מקום של מחויבות יומיומית, אלא גם זירה לדמיון ולפנטזיה, שבה השגרה וההרפתקה נפגשות. בתוך המוכר והיומיומי מופיעה היכולת לראות את העולם בדרכים אחרות – לראות את המוכר כזר ולהפוך את היומיומי לפנטסטי; מקום שבו כל חפץ יכול להיות חלק מהרפתקה דמיונית חדשה. אין בעבודתה של הופמן קריאה לבריחה, כי אם דרך להתבונן מחדש על המרחב הביתי עצמו – לראות בו לא רק מקום של עוגן, אלא גם של אפשרויות משתנות, של גילוי ושל הרפתקה, המתרחשת בשגרת היומיום. בתערוכה מוצגים מקטעים מתוך התערוכה **פלאש דרייב** (2018), שבה יצרה הופמן נופים מדומיינים מחפצים ביתיים. המיציבים שיצרה אז מופיעים בעבודה **פלאשבק דרייב** כעקבות של מסע, שלא התרחש במציאות, אך ממשיך להתקיים דרך הדימויים והאובייקטים ששרדו. בדומה לאופן שבו אנו תולים בבית תמונות ממסעות שערכנו, גם דימויים אלה אינם רק תיעוד של רגעים חולפים, אלא חלק מתהליך מתמשך של הבניית זיכרון. הם מטשטשים את הגבול בין עבר והווה, בין חוויה ממשית לפנטזיה, ומאפשרים למסע – גם אם לא התרחש – להמשיך וללוות אותנו, להיטמע במרחב ולהפוך לחלק מהנרטיב האישי והקולקטיבי.

המרחב הפואטי שמקנים לנו השירים מעשיר ומעמיק את השיח בין הנשים ומרחיב את המחשבה על נדודים ואת ההתבוננות בדרכים שונות לחוות שינוי, חיפוש והשתהות. בשירה **שם** פורשת **תמר שיין** מסע של תקוות, המגשימות את עצמן, מסע המדלג בין משאלות למציאות, טיולים רחוקים בעולם ורגעים אינטימיים הקרובים אל הלב.

בשיר **למרחקים** מאת **סבינה מסג**, מחלוצות השירה האקד־פואטית בארץ, המסע הוא מצב תודעתי. נסיעותיה בתחבורה הציבורית הופכות לצוהר להתבוננות בעולם החולף על פניה – תמונה אחר תמונה. לעיתים מתגבשת תובנה, לפעמים נולד שיר, אך עיקר החוויה טמון בעצם ההתמסרות לתנועה, לחלימה בהקיץ.

ב־15 בפברואר 2024 בשעה 8:05 שעון ישראל שוגר לירח שירה של **ללי מיכאלי, אימא שלי**, כחלק מפרויקט בינלאומי משותף של נאס"א ושל ספייס X לשימור נכסי התרבות האנושית. בכמוסת הזמן ששוגרה נכללו מעל מאה שירים בשפות שונות מאת משוררות ומשוררים מרחבי העולם. לדברי מיכאלי, עם שיגור השיר לירח היא חשה, שה־DNA הרוחני שלה ביצע אקט של נדידה בין־גלקטית בחללית עתידנית, מה שהרחיב את הקיום הרוחני שלה כנוסעת בזמן. בשיר, האם ההולכת לסרט נודדת מעולם המציאות לעולם הדמיון, ומשאירה לבתה חפצי מעבר: כיסא מסולסל וכוכבים, שיהפכו לאמצעים להגשמת חלומותיה שלה בנדודי החיים.